

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית

העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ה

עבד שמסיתים את רבו וניסת

נאמר, "ויאמר ה' אל השטן השמט לבד אל עבדי איוב

כי אין כמהו בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע

ועדנו מחזיק בתמותו ותסיתני בו לבלעו חנם"

(איוב ב' ג')

וכשרבי יוחנן היה מגיע לפסוק הזה, היה

בוכה, שאמר, עבד שמסיתים לו רבו, וניסת,

תקנה יש לו?

"הן בקדשו לא יאמין"

נאמר, "הן בקדשו לא יאמין ושמים לא זכו

בעיניו" (איוב ט"ו ט"ו).

וכשרבי יוחנן היה מגיע לפסוק הזה, היה

בוכה, שאמר, אם בקדושו לא יאמין, במי

יאמין?

יום אחד היה מהלך בדרך וראה אדם מלקט

תאנים, את המבושלות הניח ואת שאינן

מבושלות לקח. שאל אותו רבי יוחנן וכי אלו

שהנדך משאיר אינן טובות יותר. השיב לו צריך

אני את התאנים לדרך, ואלו שעדיין לא

נתבשלו כל צרכן משמרות יותר, אבל אלו

שכבר נתבשלו כל צרכן ממהרות להירקב.

אמר רבי יוחנן, אם כן, זהו ביאור הכתוב "הן

בקדשו לא יאמין", שממהר ליטול את

הבחורים הצדיקים, שמא אם יאריכו ימים,

יחטאו ויתקלקלו.

אותו תלמיד שמת צעיר

מבעט ברבותיו היה

תלמיד אחד היה בשכנותו של רבי אלכסנדר,

ומת [=שכיב] בעודו צעיר. ואמר על כך רבי

אלכסנדר, שמת משום שלא הלך בדרך

ישרה, ואם היה רוצה ללכת בדרך טובים,

היה חי.

ואף שנתבאר לעיל, שפעמים מתים בחורים

צדיקים, אף על פי שהולכים בדרך ישרה, שכן

עליהם נאמר "הן בקדשו לא יאמין", ידע רבי

אלכסנדר, שאותו תלמיד אינו מהם, וסיבת

מותו משום שלא הלך בדרך ישרה, כי היה

מבעט ברבותיו.

ומבואר שעל דבר זה מגיע המות, שנאמר,

"וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל

אשר איננו ירא מלפני אלקים" (קהלת ח' י"ג),

ושנינו במסכת קידושין, מורא זו איני יודע

מהו, כשהוא אומר "מפני שיבה תקום והדרת פני

זקן ויראת מאלקיך אני ה'" (ויקרא י"ט ל"ב), הוי

אומר, מורא זו כבוד חכמים.

עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעידו

נאמר, "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד

ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים

שקר שכיר אלמנה ויתום ומטי גר ולא יראוני אמר ה'

צבאות" (מלאכי ג' ה').

וכשרבי יוחנן היה מגיע לפסוק הזה, היה

בוכה, שאמר, עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר

להעידו, תקנה יש לו?

שקל עלינו הכתוב קלות כחמורות

נאמר "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד

ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים

לשקר ובעשקי שכר שכיר".

ואמר רבי יוחנן בן זכאי, אוי לנו, ששקל עלינו

הכתוב קלות, עושקי שכר שכיר, כחמורות,

מנאפים ומכשפים.

כל המטה דינו של גר

אמר ריש לקיש, כל המטה דינו של גר, כאילו

מטה דינו של מעלה, שנאמר, "ומטי גר",

והכתיב הוא כמו "ומטי", כלומר מטה את

דיני.

כל העושה דבר עבירה ומתחרט בו

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אמר רבי חנינא בר פפא, כל העושה דבר עבירה ומתחרט בו, מוחלים לו מיד.

שנאמר בכתוב "וְקִרְבְּתִי אֵלֵיכֶם לְמִשְׁפַּט וְהִיטִיתִי עַד מְמַהֵר בְּמִכְשָׁפִים ... וְלֹא יֵרְאוּנִי אָמַר ה'".

כלומר, מאחר שעשו הדברים הללו "ולא יראוני", לכן יענשו, אבל אם היו יראים ממני, מוחלים להם מיד.

עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות

נאמר בספר קהלת (י"ב י"ד), "כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹקִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נְעֻלָּם אִם טוֹב וְאִם רָע". כלומר אף על הנעלמות, כלומר השגגות, הוא מביאו במשפט.

וכשרבי יוחנן היה מגיע לפסוק הזה, היה בוכה, שאמר, עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות, תקנה יש לו?

"על כל נעלם"

מבואר שעל הכל הקדוש ברוך הוא יבוא במשפט, ואף "על כל נעלם", כלומר אפילו דבר מועט שנעלם מבני אדם.

לדברי רב, אף על דבר קל, כגון שהורג כינה בפני חברו, ואין לעשות זאת מפני שחבירו נמאס בה, כלומר קצה דעת חברו כשהוא רואה זאת.

ולדברי שמואל, אף על דבר קל, כגון שירוק בפני חברו, ואין לעשות זאת מפני שקצה דעת חברו כשהוא רואה זאת.

"אם טוב ואם רע"

מבואר שעל הכל הקדוש ברוך הוא יבוא במשפט, ואף דבר שהוא "אם טוב ואם רע", והכוונה שהוא מעניש גם על דבר שנראה כדבר טוב שהוא באמת רע.

בבית מדרשו של רבי ינאי אמרו, כגון זה שנותן צדקה לעני בפרהסיא. שלכאורה עושה טוב, שנותן צדקה, ובאמת עושה רע, שמביישו.

וכשרבי ינאי ראה אדם אחד נותן זוז לעני בפרהסיא, אמר לו, מוטב היה שלא היית נותן לו, ממה שנתת לו וביישתו.

ובבית מדרשו של רבי שילא אמרו, כגון זה שנותן צדקה לאשה בסתר, שלכאורה עושה טוב, שנותן צדקה, ובאמת עושה רע, שמביאה לידי חשד.

ורבא אמר כגון זה, המשגר לאשתו בערבי שבתות בשר שאינו מחותך, שאינו מנוקד מן החלב ומן הגידים האסורים, שמתוך שממהרים לעשות צורכי שבת, אינם שמים לב, אם מנוקד הוא.

וכן הוא ברוב בני אדם אבל היודע באשתו שלא תבוא לידי מכשול רשאי לעשות כן. ורבא עצמו עשה כן, שידע באשתו שהיא בת רב חסדא, שהיא בקיאה ולא תכשל.

ושמואל אמר, כגון זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו, שלכאורה עושה טוב, שנותן לו צדקה. אולם באמת רעה היא, שהמתין לו עד שעת דחקו, ולא נתן לו קודם לכן, שאז היה יכול לבקש מזונותיו, ולקנות בשעת הזול.

ואמר רבא שזהו שאומרים בני האדם, זוזא לעללא לא שכיחא, לתליתא שכיחא. כלומר, זוזים לקנות התבואה, אינן מצויות, להפסד ולאיבוד מצויות.

עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות

נאמר, "וְהָיָה כִּי תִמְצָאנָה אֶתְּוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעֲנָתָה הַשִּׁיחָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת יְצָרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטָרִם אֲבִיאוּנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי" (דברים ל"א כ"א).

וכשרבי יוחנן היה מגיע לפסוק הזה, היה בוכה, שאמר, עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות, תקנה יש לו?

"רעות רבות וצרות"

נאמר שעתידים ישראל שיבואו עליהם "רעות רבות וצרות", כלומר רעות שהן עצמן צרות זו

קישור לקבלת ה"בקי צור"

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

לזו וכל אחד מונעת רפואה מחברתה.

כגון זיבורא [=צרעה] **ועקרבא** [=עקרב], שנתבאר במסכת עבודה זרה, שמי שעקץ אותו עקרב, תקנתו לשתות מים חמים, אבל מים קרים הם סכנה בשבילו. ומי שעקצה אותו צרעה, תקנתו לשתות מים קרים, אבל מים חמים הם סכנה בשבילו.

ומי שעקצו אותו גם צרעה וגם עקרב, אין לו תקנה, שכל מה שיעשה לתקנת עקיצה זו, הרי הוא סכנה לעקיצה האחרת. והרי אלו שתי רעות הנעשות צרות זו לזו.

"והסתרתני פני מהם והיה לאכל"

עוד נאמר לישראל על מה שעתיד להיות בהם (דברים ל"א י"ז) **"והקרה אפי בו ביום ההוא ונעזבתים והסתרתני פני מהם"**, שצועקים מחמת הצרות הנאות עליהם ואינם נענים, **"והיה לאכל"**, שהנכרים שוללים את ממונם, **"ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה"**

ואמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב, כל שאינו בהסתר פנים, אינו מהם, כלומר אינו מזרע ישראל, וכל שאינו ב"והיה לאכל", אינו מהם.

שאלו החכמים את רבא, והרי כבודו אינו לא בהסתר פנים, ולא ב"והיה לאכול". אמר להם, האם אתם יודעים כמה ממון אני שולח בצנעה לבית שבור מלכא? כלומר שוללים ממני ממוני, ואני ב"והיה לאכול".

ואף על פי שאמר להם שכבר שוללים ממנו ממון מאחר שנתנו בו החכמים את עיניהם ודיברו בעניינו, בתוך כך שלחו מבית שבור מלכא, לשלול ממנו עוד ממון.

ואמר, זהו ששנינו, אמר רבן שמעון בן גמליאל, כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני.

דברים שמטיב לנו גם בשעת הסתר פנים

מהקללות שנתקללו ישראל, **"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה פי פנה אל אלקים אחרים"** (דברים ל"א י"ח).

ואמר רבא, מתוך כך שנאמר **"ביום ההוא"**, הרי זה מלמד, שלא יהא הסתר גמור, אלא הסתר של יום בלבד. אבל בלילה, בחלום, יהיה גילוי.

וכמו שנאמר, **"ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אלו אתודע בחלום אדבר בו"** (במדבר י"ב ו'), שמראים לו חלום, כדי שיתפלל על הדבר.

ורב יוסף אמר דבר נוסף, שיהיה גם בשעת הסתר פנים, והוא, שידו נטויה עלינו להגן עלינו, כמו שנאמר, **"ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתידך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אפתה"** (ישעיהו נ"א ט"ז).

רבי יהושע והמין שרמזו

זה לזה בפני הקיסר

רבי יהושע בן חנניה היה עומד בבית הקיסר, והיה שם מין אחד, והראה לרבי יהושע ברמז, על ידי תנועות היד והאצבעות, אתם עם, שהחזיר ריבונכם פניו מכם. השיב לו רבי יהושע, גם כן ברמז, עדיין ידו נטויה עלינו להגן עלינו.

שאל הקיסר את רבי יהושע, מה סימן לך אדם זה. והשיב רבי יהושע, סימן לי, אתם עם שהחזיר ריבונכם פניו מכם, וסימנתי לו, עדיין ידו נטויה עלינו.

שאלו את אותו מין, מה סימנת לרבי יהושע. ואמר, שסימן לו, שהם עם שהחזיר ריבונם פניו מהם. הוסיפו ושאלו אותו, ומה השיב לך. ואמר, איני יודע.

אמרו, אדם שאינו יודע מה מסמנים לו ברמיזה, מסמן ורומז בפני המלך? הוציאוהו והרגוהו.

"אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם"

כשעמד רבי יהושע בן חנניה להיפטר מהעולם [=כי קא ניחא נפשיה], אמרו לו החכמים, מה יהא עלינו מהמינים? כלומר, מעתה מי ישיב

קישור לקבלת ה"בקי צור"

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

להם וינצח אותם בויכוחים.

אמר להם רבי יהושע, נאמר, "לְאָדוּם כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חֻקָּמָה בְּתִימֹן אֲבָדָה עֲצָה מִבְּנִים נִסְרָחָה חֻקְמָתָם" (ירמיהו מ"ט ז'). לומר לך, כיון שאבדה עצה מבנים, נסרחה חכמתם של אומות העולם.

וכמו כן יש ללמוד זאת מהכתוב, "וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאֵלְכָה לְנִגְדֹדָךְ" (בראשית ל"ג י"ב), כלומר בשווה לך.

"ומגיד לאדם מה שחוו"

רבי אילא היה עולה במדרגות בית מדרשו של רבה בר שילא, ושמע תינוק [=ינוקא] שהיה קורא את הפסוק, "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבִרְא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שָּׁחוּ עָשָׂה שְׁמַר עֵיפָה וְדָרָךְ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ ה' אֶלְקֵי צְבָאוֹת שְׁמוֹ" (עמוס ד' י"ג).

אמר, **עבד שרבו מגיד לו מה שיחוו, תקנה יש לו?**

וביאר רב שהכוונה לשיחה יתירה של שחוק בין איש לאשתו לפני תשמיש, שאף היא, אם אין בה צורך, מגידים לו לאדם בשעת מיתה.

וכל זה כשאינו צריך לרצותה, אבל אם צריך לרצותה, ידבר עמה ככל הצורך, ואין בכך שום חטא.

וכן היה, כשרב כהנא נכנס ושכב תחת מטתו של רב, ושמע שהוא סח וצחק ועשה צרכיו, עד שאמר על כך רב כהנא, דומה פיו של רב כמי שלא טעם תבשיל מעולם, כלומר נראה כמתאוה לתשמיש.

וכשרב שמע את רב כהנא אומר כן, אמר לו, כהנא צא, אין זה דרך ארץ שאתה כאן.

בכי של הקדוש ברוך הוא

נאמר, "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֹהַ וְדָמַעַתְּ דַּדְמַעַתְּ וְתִרְדַּע עֵינַי דְּמַעָּה כִּי נִשְׁבַּה עֶדְרָה" (ירמיהו י"ג י"ז).

ומבואר, שבמקום הנקרא מסתרים, יש בכיה לפני הקב"ה, ובכיה זו היא "מִפְּנֵי גֹהַ".

רב שמואל בר יצחק ביאר, שהבכיה היא מפני גאוותם של ישראל, שניטלה מהם, ונתנה לנכרים. ורבי שמואל בר נחמני ביאר, שהבכיה היא מפני גאוותה של מלכות שמים שנטלה.

ודווקא במקומות [=בתים] פנימיים, יש על כך בכיה, אבל במקומות [=בתים] חיצוניים, אין עציבות לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר, "הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֵדָּה בְּמִקְמוֹ" (דה"י א' ט"ז כ"ז)

ויש דבר, שיש עליו בכיה לפני הקדוש ברוך הוא אף בגילוי, והוא חורבן בית המקדש, שנאמר, "וַיִּקְרָא" בקול "ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמִסְפַּד וּלְקִרְחָה וּלְחִגְרָה שָׁק" (ישעיהו כ"ב י"ב). ואפילו מלאכי שלום בכו על כך, כמו שנאמר, "הֵן אֶרְאֶלֶם צָעְקוּ חֲצָה מִלְּאֲכֵי שְׁלוֹם מִרְ בְּכַיּוֹן" (ישעיהו ל"ג ז').

שלוש דמעות

נאמר בכתוב, "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֹהַ וְדָמַעַתְּ דַּדְמַעַתְּ וְתִרְדַּע עֵינַי דְּמַעָּה כִּי נִשְׁבַּה עֶדְרָה" (ירמיהו י"ג י"ז).

ואמר רבי אלעזר, שלש דמעות הללו למה? אחת על מקדש ראשון. ואחת על מקדש שני. ואחת על ישראל שגלו ממקומן, וזהו שנאמר, "כִּי נִשְׁבַּה עֶדְרָה ה'".

ויש אומרים שהדמעה השלישית אינה על עצם הגלות, אלא על ביטול תורה שבא מחמת הגלות, וזהו שנאמר, "כִּי נִשְׁבַּה עֶדְרָה ה'". כלומר, כיון שגלו ישראל ממקומם, אין לך ביטול תורה גדול מזה.

שלשה הקדוש ברוך הוא

בוכה עליהן בכל יום

א. על שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק.

ב. על שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק.

ג. על פרנס המתגאה על הצבור.

מאיגרא רם לבירא עמיקתא

רבי היה אוחז בידו ספר קינות [=איכה] וקורא בו, וכשהגיע לפסוק "אֵיכָה יָעִיב בְּאִפּוֹ ה' אֶת בַּיִת

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ציון השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא זכר
הדם רגליו ביום אפוי (איכה ב' א'), נפל הספר מידו.
אמר, מאיגרא רם לבירתא עמיקתא [=מגג
גבוה לבור עמוק], כלומר כמה גדולה הנפילה
האמורה בפסוק הזה, שהרי אין לך השלכה
ממקום גבוה למקום נמוך כהשלכה משמים
לארץ.

גדולה הקבלת פני חכם

רבי ורבי חייא היו מהלכים בדרך [=הווי שקלי
ואזלי באורחא], כשהגיעו לעיר אחת, שאלו את
בני המקום אם יש בעיר זאת צורבא מרבנן,
כי אמרו, אם ימצא צורבא מרבנן, נלך ונקביל
פניו. אמרו להם בני העיר, יש כאן צורבא
מרבנן והוא מאור עינים [=עיוור].

אמר רבי חייא לרבי, שב אתה ולא תזלזל
בנשיאותך ללכת להקביל פני קטן ממך אלך
אני לבדי ואקביל פניו. לא קיבל רבי את דברי
רבי חייא, והתחזק על רבי חייא והלך עמו.

כשנפטרו מאותו צורבא מרבנן, כלומר כשנטלו
ממנו רשות ללכת, ועמדו להיפרד, בירך אותם
כך, אתם הקבלתם פנים הנראים ואינם
רואים, תזכו להקביל פנים הרואים ואינן
נראים.

אמר רבי לרבי חייא, אם הייתי נשמע לך ולא
בא עמך, היית מונע ממני ברכה גדולה זו.

שאלו את אותו חכם, ממי למדת ענין זה, שכל
כך גדולה הקבלת פנים. והשיב להם, שלמד
זאת מדרשתו של רבי יעקב איש כפר
חיטייא.

שרבי יעקב היה מקביל פני רבו בכל יום.
וכשהזקין רבי יעקב, אמר לו רבו, לא תצטער
להטריח עצמך להקביל פני, שהרי אינך יכול.

אמר לו רבי יעקב, וכי דבר קטן הוא, מה
שנאמר בחכמים, "ויחי עוד לנצח לא יראה
השחת. פי יראה חכמים ימותו יחד פסיל ובער
לאבדו ועזבו לאחרים חילם" (תהלים מ"ט י"י-י"א). ומה
הרואה חכמים במיתתם, יחיה לנצח, הרואה
אותם בחייהם, על אחת כמה וכמה.

בר בי רב דחד יומא

רב אידי אביו של רבי יעקב בר אידי, היה רגיל
לצאת מביתו אחר פסח ואחר סוכות כדי
ללכת לבית המדרש. והיה מהלך בדרך במשך
שלושה חודשים, עד שמגיע לבית המדרש,
ושוהה בו יום אחד, ושוב חוזר לביתו במשך
שלושה חודשים, וכן היה בכל שנה, והיו
החכמים קוראים לו, בר בי רב דחד יומא,
כלומר בן בית המדרש של יום אחד.

חלשה דעתו, כי היה נראה לו שיש בכך זלזול
שנחשב כמי שנמצא בבית המדרש רק יום אחד
בשנה, וקרא על עצמו את הפסוק, "שחך
לרעהו אהיה קרא לאלוה וינענהו שחך צדיק תמים"
(איוב י"ב ד').

אמר לו רבי יוחנן, בבקשה ממך, על תעניש את
החכמים, כלומר לא תקפיד עליהם, שאם
תקפיד, יענשו על כך.

ויצא רבי יוחנן לבית המדרש, ודרש, נאמר,
"ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון פגוי
אשר צדקה עשה ומשפט אלקיו לא עזב ושאלוני משפטי
צדק קרבת אלקים יחפצון" (ישעיהו נ"ח ב'). וכי ביום
דורשים אותו, ובלילה אין דורשים אותו?
אלא לומר לך, כל העוסק בתורה אפילו יום
אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל
השנה כולה.

גם בפורענות יום נחשב כשנה

נתבאר שהלומד תורה אפילו יום אחד בשנה
נחשב כמי שלמד כל השנה.

וכמו כן במדת פורענות, יום אחד שחוטאים
בו, נחשב כשנה, ולכן כשחטאו מרגלים
ארבעים יום, נחשב להם כאילו חטאו
ארבעים שנה, ונענשו ארבעים שנה.

שנאמר, "במספר הימים אשר תרתם את
הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאנו את
עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את תנאותי"
(במדבר י"ד ל"ד).

וכי ארבעים שנה חטאו? והלא ארבעים יום
חטאו. אלא לומר לך, כל העובר עבירה אפילו
יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עבר
כל השנה כולה.